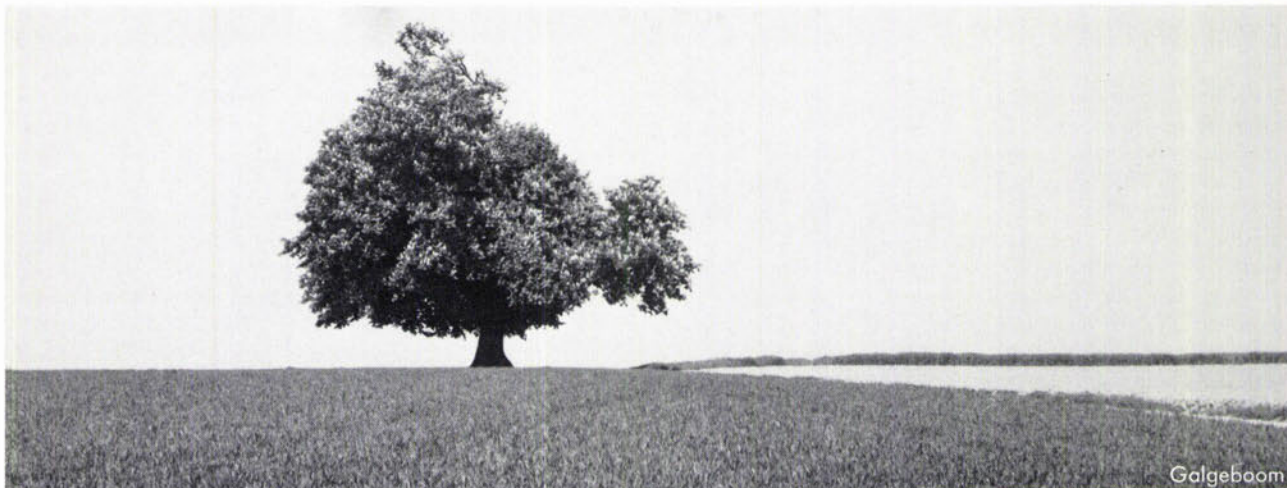


GRENSBOMEN



Galgeboom

Dit jaar wordt het feit herdacht dat precies 150 jaar geleden (19 april 1839) de sedert 1815 bestaande en tot het Koninkrijk der Nederlanden behorende provincie Limburg gesplitst werd in een Belgisch en een Nederlands deel met de Maas als voornaamste grens. Een oeroude natuurlijke barrière werd tot staatsgrens verheven en de definitieve scheiding van Nederland en België was een feit.

Op de plaatsen waar de staatsgrens niet door de natuur zelf bepaald was (door rivieren, beken of anderszins), werden kunstmatige grensmarkeringen "gericht" die onverplaatsbaar waren: zware palen van hout, natuursteen of gietijzer. De halve cirkel die de staatsgrens op de linker Maasoever rond Maastricht beschrijft – een onnatuurlijke uitstulping in westelijke richting van de via de Maas natuurlijk verlopende noord-zuid grens – is een van de mooiste voorbeelden in onze contreien van een volledig door de mens bepaalde, kunstmatige grensloop. De bepaling van de preciese ligging van dit deel van de staatsgrens, hetgeen resulteerde in een afstand van ongeveer 2100 m buiten de toenmalige Maastrichtse vestingwerken (zie voorplaat), beschrijft de doopsgezinde predikant Jacobus Craandijk in zijn bekende "Wandelingen door Limburg" (1883) als volgt: "Bij de eindelijke grensregeling in 1843 werd bepaald, dat de naaste omtrek van Maastricht, 'een kanonschot ver', – dat is 1200 vadem in doorsnede – Nederlandsch grondgebied zou zijn. In dien tijd schoot een kanon niet zoover als thans." Die grillig verlopende, denkbeeldige lijn rond Maastricht wordt sinds 1843 in het landschap van Maas tot Maas gemarkeerd door in totaal 58 genummerde grenspalen alsmede een groot aantal grensstenen.

Naast die kunstmatige grensmarkeringen en de Maas als natuurlijke grens, herbergt het Limburgse landschap ook diverse levende grensmarkeringen in de vorm van solitaire, het landschap dominerende oude bomen die echter vaak van veel oudere oorsprong zijn dan 1839 en daardoor ook een beduidend rijkere historie bezitten. Naast hun grensmarkeringsfunctie bezaten deze "grensbomen" destijds ook een duidelijke oriëntatie-functie: ze waren vaak al vanaf grote afstand in het landschap herkenbaar. Dergelijke levende grensmarkeringen kwamen in aanmerking met name daar waar de gemeentegrenzen samenvielen met grenzen van gebieden van een grotere omvang zoals een graafschap, een heerlijkheid of een hertogdom. Op deze plaats betrad de vreemdeling een ander rechtsgebied en om dit aan te geven fungeerden bijvoorbeeld ook galgen als grenspalen. In de Middeleeuwen werd in de schaduw van dergelijke grensmarkeringen ook daadwerkelijk recht gesproken en voltrokken.

Een van de indrukwekkendste voorbeelden van een oude, levende grensmarkering in de omstreken van Maastricht bevindt zich ongeveer 3 km ten zuiden van Millen bovenop een vlak plateau nabij het hoogste punt van Belgisch Limburg buiten de Voerstreek: de "Galgeboom" of "l'arbre du Gibet", een imposante stokoude wilde Kastanje op een punt waar momenteel drie gemeentegrenzen en twee provinciegrenzen (Limburg en Luik) samenkomen. Deze oude grensboom, waarvan de tweetalige veldnaam zijn voormalige tweede functie verradt, markeert hier bovendien ook een taalgrens. Dit levend baken is op het vrijwel boomloze plateau reeds vanaf grote afstand herkenbaar waardoor hij ook als oriëntatiepunt nog steeds funktioneert.

Een ander voorbeeld van een eerbiedwaardige oude (grens)boom, eveneens in Belgisch Limburg, wordt gevormd door de beroemde Eik van Lummen ten noordwesten van Hasselt. Deze reus onder de oude bomen bezit een stamomtrek van maar liefst 7,6 m en zijn leeftijd wordt geschat op ruim 1000 jaar, hetgeen voor de langzaam groeiende Eik die gekenmerkt wordt door een zeer lange levensduur, onder gunstige omstandigheden niet abnormaal is. Dat het hier voor Limburgse begrippen echter een wel zeer bijzondere boom betreft, blijft wel uit het feit dat deze boom het middelpunt vormt van het als landschap geklasseerde "domein van de duizendjarige Eik". Deze solitaire boomreus zou volgens overlevering een oude gerechtsboom zijn waaronder het hof destijds zijn vonnis velde. Ook deze boom stond op een open vlakte en was als zodanig ook een markant oriëntatiepunt en een niet mis te verstane grensmarkering.

In het huidige respect voor oude, met cultuurhistorische waarden behangen "grensbomen" komt het vroegere ontzag voor oude bomen (Germaanse mythologie, christelijke symboliek) nog enigszins tot uiting, een respect dat zich overigens tot alle markante oude bomen zou moeten uitstrekken. Het lukraak vellen van grote, levenskrachtige bomen is nooit goed te praten en zonder meer doodzonde, temeer daar voor een eventueel "herstel" van dergelijke bijzondere esthetische en (natuur)historische monumenten op zijn minst een mensenleeftijd overheen gaat.